

МЕТОДИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Одним із провідних навчальних курсів у підготовці майбутніх вихователів дошкільних закладів є "Дошкільна лінгводидактика", теорія і методика навчання дітей дошкільного віку рідної мови [1]. За модульною системою навчання значна частина вивчення означеного курсу відводиться на самостійну роботу студентів. Вважаємо, що ефективність самостійного освоєння студентами навчального курсу багато в чому залежить від методичного супроводу цього курсу, яким мусить забезпечувати студентів викладач. Курс "Дошкільної лінгводидактики" вимагає відповідно розробки методично-мовленнєвого супроводу.

Останнім часом у науково-методичній літературі активізувалася проблема супроводу (педагогічного, психологічного, соціального, методичного) ученими різних галузей науки (Г. Бардієв, М. Батянова, І. Валітова, Н. Глуханюк, В. Зінченко, В. Кузьменко, І. Печенко, Т. Савченко, І. Трубава та ін.)

Що ж означає поняття "супровід"? За словником В. Даля, це дія, "супроводжувати щось", "проводжати, йти разом для проводження, слідувати" [с. 272]. У новому тлумачному словнику української мови супровід – це те, "супроводить яку-небудь дію, явище ... товариство, оточення, група людей, яка супроводжує когось" [с. 457].

Методичний супровід розглядає Т. Сорочан у контексті післядипломної освіти [3]. На її думку, науково-методичний супровід – це спільна професійна діяльність суб'єктів, у ході якої здійснюється опанування нового змісту і технологій навчання та виховання учнів. Суб'єктами НМС, за Т. Сорочан, є науковці, керівники, вчителі, методисти, викладачі – всі, хто докладає зусиль до впровадження ідей модернізації в освітню практику та сприяє створенню соціально-педагогічних умов для розвитку освіти [3, с. 32].

Нами (Н.В. Гавриш, Т. Маркютенко) було розроблено методично-мовленнєвий супровід до навчального курсу "Дошкільна лінгводидактика" як своєрідний навігатор, мета якого допомогти студентам у самостійному опануванні теоретичного матеріалу курсу.

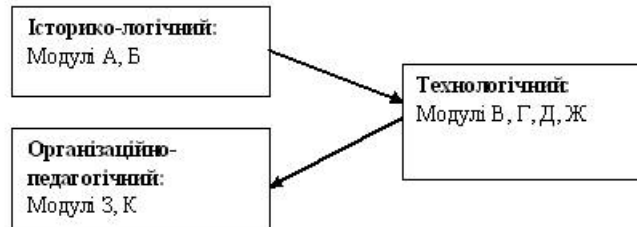
Під методично-мовленнєвим супроводом ми розуміємо систему засобів, методів, прийомів, методичних технологій та лінгводидактичних умов, спрямованих на ефективне формування у майбутніх вихователів комунікативно-мовленнєвої компетенції. Методично-мовленнєвий супровід обслуговує навчальну дисципліну "Дошкільна лінгводидактика". Центральним ядром цього супроводу є студент, його самостійна робота за розробленим нами навігатором, який спрямовує студента на самостійно-творче опрацювання теорії і методики розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі.

Опишемо загальну логіку змісту дисципліни "Дошкільна лінгводидактика".

Зміст навчального курсу складається з восьми модулів, об'єднаних у три блоки: історико-логічний; технологічний; організаційно-педагогічний.

Перший блок визначає методичні засади дошкільної лінгводидактики як науки, розкриває сутність ключових понять, основні історичні віхи її становлення й розвитку.

У технологічному, найбільш об'ємному, блоці розглядаються особливості розвитку мовлення дітей раннього й дошкільного віку та характеризуються засоби, форми, методи розвитку лексичного, фонетичного, граматичного боків мовлення, навчання діалогу та монологу в процесі навчально-мовленнєвої та художньо-мовленнєвої діяльності.

В останньому блоці розкрито принципи організації методичної роботи з проблем розвитку мовлення в дошкільних навчальних закладах, представлено актуальні проблеми розвитку мовлення в сучасному освітньому просторі. Вивчення тем кожного з модулів містить цільомотиваційний, змістовий блоки, блок самостійної роботи та контролюючо-оцінний блок, що забезпечує цілісний підхід до навчального процесу.

Структура навчально-методичного комплексу:

- Навчальна програма дисципліни.
- Тематичний план курсу "Дошкільна лінгводидактика".
- Структурно-графічні схеми вивчення курсу в різних формах і групах навчання (денна, заочна; скорочений термін підготовки, в системі післядипломної освіти).

- Методичне забезпечення лекційних і практичних занять.
- Методичні вказівки до самостійної роботи студентів.
- Перелік контрольних питань, завдань для проведення поточного та модульного контролю.
- Тематика курсових робіт з проблем організації мовленнєвої роботи з дошкільниками.
- Навчальна та навчально-методична література.

Методика оцінювання навчальних досягнень студентів включає використання поточного опитування в ході семінарських і практичних занять, проведення експрес-опитування, самостійних письмових робіт, оцінювання виконання студентами різних видів самостійної роботи. Навчальні досягнення студентів з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, практична робота, елементи дослідної роботи) оцінюються кількісно. В оцінці знань, умінь і навичок студентів враховуються такі критерії: характер викладення основних категорій і понять (впевненість, точність, доведеність); самостійність і усвідомленість у встановленні причинно-наслідкових зв'язків, поясненні закономірностей мовленнєвих ситуацій і педагогічних позицій; підтвердження теоретичних позицій прикладами з власного досвіду, спостережень; вияв творчості студента в розробці методичних аспектів, виготовленні дидактичного обладнання та матеріалів.

До кожного практичного заняття розроблені завдання для самостійної роботи, які зібрано в загальну таблицю. Зауважимо, що максимальну кількість балів за самостійну роботу студент одержує за презентацію її на занятті. Кількість балів за самостійну роботу після терміну її представлення, визначеного викладачем, суттєво зменшується. Загальна кількість балів за кожен модуль складає 50. За семестр студент максимально може набрати 100 балів. Підсумкова оцінка з курсу є середнім арифметичним із проміжних оцінок за змістові модулі або (за бажанням студента) результатом підсумкового іспиту. Оцінки за змістові модулі виводяться на основі суми балів, одержаних студентом за окремі оцінювані види навчальних завдань та інших видів навчальної роботи. Враховується також відвідування лекцій та участь студента в практичних заняттях. До підсумкової оцінки може додаватись бонус – за участь студента в студентських наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт тощо.

Модуль А. Теоретичні засади розвитку мовлення дошкільників ключові поняття курсу

Всього годин	Лекцій	Семінарських занять	Самостійна робота	Індивідуальна робота
22	10	4	4	4

1. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК ВИВЧЕННЯ ТЕМ МОДУЛЮ

Лекція 1.

Тема: "Мовлення як об'єкт вивчення в контексті дитячого розвитку"

План лекції:

1. Дошкільна лінгводидактика як наука. Предмет, об'єкт, зміст, завдання дошкільної лінгводидактики як навчальної дисципліни.
2. Зв'язок дошкільної лінгводидактики з іншими науками, їх внесок у науку про навчання дітей раннього і дошкільного віку рідної мови.
3. Мовлення в контексті дитячого розвитку.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

- Заповнити схему (сонечко) "Зв'язок дошкільної лінгводидактики з іншими науками".
- Чи справедливе, на ваш погляд, твердження К.І. Чуковського, який назвав дошкільнят лінгвістичними геніями, чи то є образним виразом?

Лекція 2.

Тема: "Ключові поняття курсу: мовлення, мова, розвиток, методика, лінгводидактика, спілкування, мовленнєві компетенції"

План лекції:

1. Мова як суспільне явище, суспільний характер походження мови; мова як засіб спілкування; взаємозв'язок мови й мислення; слова й поняття.
2. Роль чуттєвого досвіду в розвитку мовлення. Мовленнєва діяльність (Б. Басв, І. Бодуен де Куртене, І. Зимняя, О. Леонтьев, І. Синиця, Ф. де Соссюр).
3. Мовна й мовленнєва компетенція.
4. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дошкільників (А. Богуш, Ф. Сохін, В. Яшина).

Запитання та завдання для самостійної роботи:

- На основі аналізу літературних джерел, матеріалів лекцій, довідкової літератури знайдіть найточніше, на вашу думку, визначення ключових понять курсу і випишіть їх в зошит.

Лекція 3.

Тема: "Фактори мовленнєвого розвитку дітей в ранньому і дошкільному віці"

План лекції:

1. Роль мови й мовлення в житті людини, у становленні та розвитку дитини як особистості.

2. Розвиток мовлення дошкільника в соціальному та природному середовищі.
3. Розвивальний потенціал мовленнєвого середовища дошкільного закладу і родини (А. Богуш, Т. Пирожено).
4. Мовлення вихователя – чинник розвитку культури мовлення дитини.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

- Виберіть декілька прислів'їв, афоризмів, що найточніше відбивають думку про чинники, що впливають на розвиток мовлення дошкільників, випишіть їх.
- Визначте складові поняття "мовленнєве середовище" стосовно дошкільного закладу і умов родинного виховання.

Лекція 4.

Тема: "Теоретичні засади розвитку мовлення"

План лекції:

1. Методологічні засади.
2. Фізіологічні основи розвитку мовлення дітей на етапі дошкільного дитинства. Вчення І. Павлова про дві сигнальні системи, М. Красноярьського, М. Кольцової про становлення другої сигнальної системи в дітей.
3. Психологічні засади. Психологічні характеристики поняття *мовленнєва діяльність* (Л. Виготський, І. Зимняя, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн). Психологічна природа мовлення. Психолінгвістика про розвиток мовлення дітей (Л. Калмикова, О. Леонтьєв, Т. Ушакова; О. Шахнарович).
4. Лінгвістичні та лінгводидактичні засади.
5. Закономірності освоєння дітьми мовлення та принципи навчання дітей рідної мови (Л. Федоренко).

Запитання та завдання для самостійної роботи:

- Опрацюйте книгу Л.П. Федоренко "Закономірності засвоєння рідної мови".
- Виберіть з формулювання кожної закономірності по два ключових слова, відмітьте їх. Співвіднесіть їх з принципами навчання мови, сформульовані Л.П. Федоренко.

**II. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК ВИВЧЕННЯ
ТЕМ МОДУЛЮ А**

Плани семінарських і практичних занять

Семінарське заняття 1.

Мова і мовлення дитини.

Навчально-розвивальні можливості заняття:

Можна дізнатися: про значення мови й мовлення в житті людини; про фактори сприяння розвитку мовлення дітей у період дошкільного дитинства; про закономірності розвитку мовлення дитини.

Можна навчитися: складати карту ранжування, діяти в команді, ініціювати й обстоювати свою позицію, заповнювати термінологічний словник.

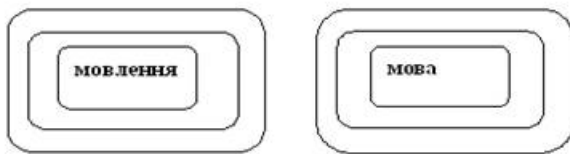
Можна удосконалити: вміння працювати з текстом підручника; власні комунікативні здібності, діалогологічну компетенцію.

Питання для обговорення:

1. Диференційний аналіз понять *мова* і *мовлення*.
2. Роль мови і мовлення в повсякденному бутті дошкільника, пізнанні довкілля, інших і самого себе, процесі соціалізації.
3. Особливості дошкільника як мовця порівняно з дорослим.
4. Чинники сприяння розвитку мовлення дитини.
5. Зіставлення понять *мовленнєва діяльність* і *навчально-мовленнєва діяльність*. Місце й роль першої та другої в освітньому процесі ДНЗ.

Завдання до семінарського заняття:

1. Опрацювати матеріал монографії А.М. Богуш "Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років" стор. 125-132 та конспект лекції.
2. Написати твір-роздум з теми "Як дорослі повинні розвивати мовлення дитини?"
3. Дібрати 5-7 слів-асоціацій до слів *мова* й *мовлення* (послідовно, окремо до кожного). Заповнити карту ранжування: розташувати у квадратах у напрямі від центру дібрані слова – від найбільш до найменш значимих.

4. Самостійно скласти схему "Чинники сприяння розвитку мовлення дитини", знайти в ній місце таким факторам, як родина, мовлення батьків, дітей, вихователя, самостійна творчість дитини, телебачення, свята, довкілля (природний і соціальний світ), цілеспрямований навчальний процес у дошкільному закладі тощо.

Список рекомендованої літератури:

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. – К.: Слово, 2004. – 376 с.
2. Леонтьєв А.А. Язык, речь, речевая деятельность. - М.: Просвещение, 1969. - 214 с.
3. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія / Упорядник А.М. Богуш. - К.: Слово, 2006.

Семінарське заняття 2.

Наукові засади методики розвитку рідної мови та ознайомлення з явищами навколишнього життя

Навчально-розвивальні можливості даного заняття:

Можна дізнатися: про методологічні засади дошкільної лінгводидактики; психолінгвістичні основи навчання дітей рідної мови, закономірності і принципи засвоєння і навчання дітей рідної мови, методи наукового дослідження в методиці.

Можна навчитися: складати карту ключових понять, складати семантичний конспект, діяти в команді, брати участь у дискусії, висловлювати й обстоювати свою позицію, заповнювати термінологічний словник.

Можна удосконалити: вміння працювати з текстом підручника; вміння систематизувати й упорядковувати інформацію; розвинути діалогологічну компетенцію.

Питання для обговорення:

1. Методологічні засади лінгводидактики
2. Природничі, психологічні та лінгвістичні засади лінгводидактики.
3. Методи наукового дослідження проблем мовленнєвого розвитку дошкільників і навчання мови.

Завдання до семінарського заняття:

1. Підготуватися до обговорення питань за рекомендованою літературою.
2. Скласти семантичний конспект за текстом підручником "Дошкільна лінгводидактика" С. 33 - 45.
3. Заповнити термінологічний словник (терміни 1-7).

Список рекомендованої літератури:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Підручник. -К.: Вища школа, 2007.-С. 11-45.
2. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. / Упор. А. Богуш. - К.: Слово, 2006.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати матеріал підручника (сторінки 11-54).
2. Скласти систематизовану картотеку науково-методичних публікацій, що розкривають специфіку й зміст педагогічної роботи з розвитку рідного мовлення. (за 5 останніх років).

Самооцінка особистих освітніх досягнень

Тести для перевірки знань з теми "Наукові засади дошкільної лінгводидактики"

1. Тип: множинний вибір-множинна відповідь.

Питання (завдання). Методика розвитку мовлення дітей має зв'язок з науками...

Варіанти відповідей:

- a) психологією; б) фізіологією; в) економікою;
- г) соціологією; д) статистикою.

2. Тип: множинний вибір-множинна відповідь.

Питання (завдання). Предметом дошкільної лінгводидактики є...

Варіанти відповідей:

- a) психофізіологічні особливості розвитку мовлення дітей;
- б) закономірності педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток дитячого мовлення;
- в) обсяг словника дошкільника;
- г) методи навчання мови й розвитку мовлення;
- д) завдання, форми, методи та засоби розвитку мовлення дітей.

3. Тип: множинний вибір-множинна відповідь.

Питання (завдання). До завдань ДНЗ з розвитку мовлення належать такі: Варіанти відповідей:

- a) навчання переказу;
- б) розвиток словника;
- в) формування правильної звукомови приголосних звуків;
- г) розвиток діалогічного та монологічного мовлення;
- д) попередження дитячих оказіоналізмів.

4. Тип: множинний вибір-множинна відповідь.

Питання (завдання). Функціями мовлення є...

Варіанти відповідей:

а) інформативна; б) вказівна; в) комунікативна;
г) соціологічна; д) інтелектуальна.

5. Тип: множинний вибір-множинна відповідь.

Питання (завдання). До елементів мовної системи належать:

Варіанти відповідей:

а) слова та словосполучення; б) фразеологізми; в) звуки;
г) букви; д) речення.

6. Тип: множинний вибір-множинна відповідь.

Питання (завдання). Мова - це..

Варіанти відповідей:

а) найважливіший засіб спілкування;
б) надбання колективу людей;
в) предмет історії;
г) різнобарвна палітра говорів та діалектів;
д) надбання індивіда.

7. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Розвиток мовлення дітей раннього та дошкільного віку відбувається тільки шляхом наслідування мовлення людей, які оточують дитину.

8. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Думку про те, що мовлення є явищем індивідуальним, тоді як мова - суспільне явище, висловлював Ф. де Соссюр.

9. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Мовленнєвий акт — це завжди індивідуальне та кожен раз нове застосування мови як засобу спілкування між індивідами.

10. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Мовлення - це різні форми застосування мови у різних ситуаціях спілкування.

11. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Методика розвитку мовлення дітей – це педагогічна наука, що вивчає особливості становлення та розвитку мовлення дітей від народження до семи років.

12. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Розвиток мовлення дитини слід розуміти, як появу, розвиток та розширення запасу слів.

13. Тип: істина/хибність.

Висловлення. Лексика є найбільш усталеним, стійким компонентом мовної системи.

14. Тип: відповідності.

Питання (завдання). Доберіть до кожного типу розповіді відповідне визначення.

- 1. опис 2. міркування. 3. повідомлення.
- А. Динамічна характеристика послідовності певних подій.
- Б. Статичні характеристики предмету чи об'єкту.
- В. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом висунення певної сукупності аргумент.

Експрес-контроль з тем модуля А.

Подайте початок фрази і закінчення, щоб вийшло твердження:

1. Лексика	1. Тематична єдність
2. Найменша одиниця мови	2. Номінативна, абстрактна
3. Мова - це	3. Слова, словосполучення, речення
4. Мовлення - це	4. Словозміни, словотворення
5. До функцій слова належать	5. Універсальна одиниця, що відображає думку
6. Найменша смислова одиниця мови	6. Одиниця мови, що розкриває тему
7. Текст – це	7. Комунікативна, інформативна
8. Функції висловлювання, тексту	8. Процес використання мови для спілкування
9. Фонема – це	9. Індивідуальний акт
10. Речення – це	10. Система знаків
11. Одиниці мови, що мають значущість	11. Звуки, букви, кінсеми
12. Рівні мови	12. Фонетична будова
13. Одиниці мови, які мають значення	13. Граматична будова
14. Морфема виконує функцію	14. Граматична зв'язність
15. Важливою характеристикою тексту	15. Слугує розрізняттю смислів

Модульний контроль:

Теоретичний блок: запитання для перевірки знань

Портфоліо:

- Заповнений термінологічний словник.
- Семантичний конспект.
- Картотека науково-методичних публікацій.
- Твір-роздум з теми "Як дорослі повинні розвивати мовлення дитини?"
- Оцінювання навчальних досягнень студентів.

МР №1	Термінологічний словник	Семантичний конспект	Картотека наук.-метод. публікацій	Твір-роздум	Відвідування лекційних занять	Підсумкова оцінка за модуль А
Мах 25б.	10.	5б.	5б.	5б.	+2б.	Мах – 50б.

Список літератури для вивчення тем модулю А:

- 1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. - К.: Слово, 2004.-376с.
- 2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Підручник для ВНЗ. — К.: Вища школа, 2007. - 540 с.
- 3. Головин Б.Н. Основы культуры речи: Уч. пособ. — М.: Высш. школа, 1980. — 335 с.
- 4. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. - М.: Просвещение, 1969. - 214 с.
- 5. Лурия А.Р. Язык и сознание / Под ред. Е.Д. Хомской. - М.: Изд-во МГУ, 1979. - 320 с.
- 6. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства // Мовознавство. - 1997. - № 2 - 3. - С. 3 - 19.
- 7. Федоренко Л.П. Закономерности усвоения родной речи. - М.: Просвещение, 1984. - С. 10 - 29.
- 8. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. - Л.: Наука, 1974. - 387 с.

**Схеми до модулю А.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.
КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ КУРСУ**

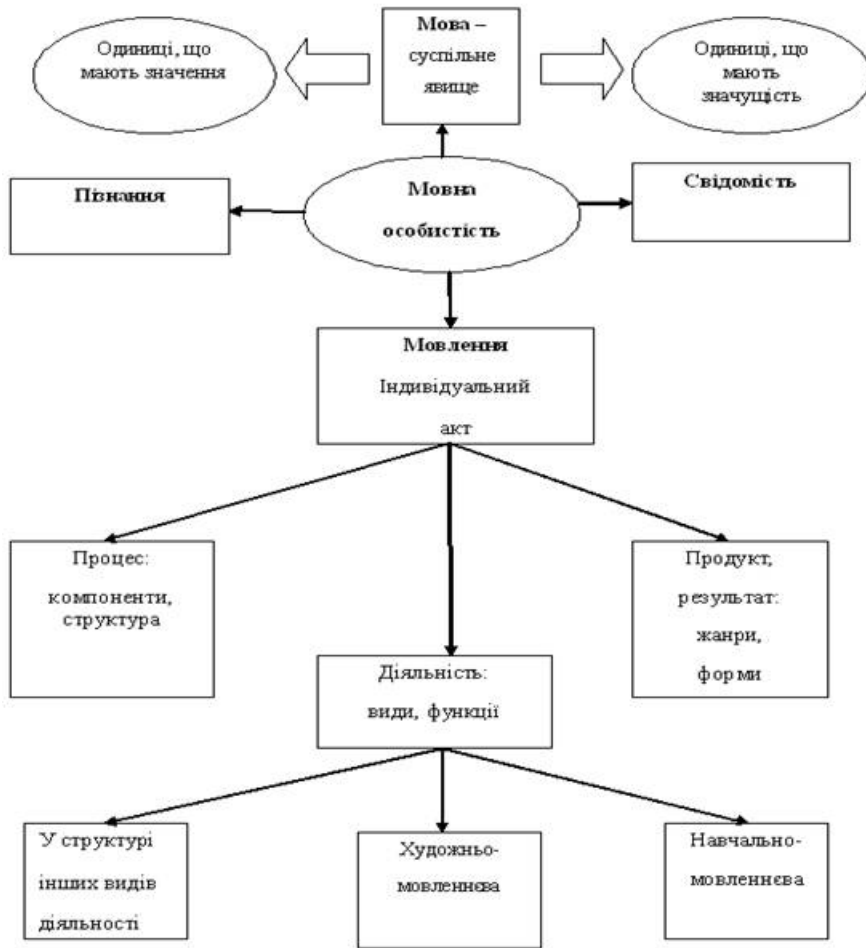

Рис. 1.1.

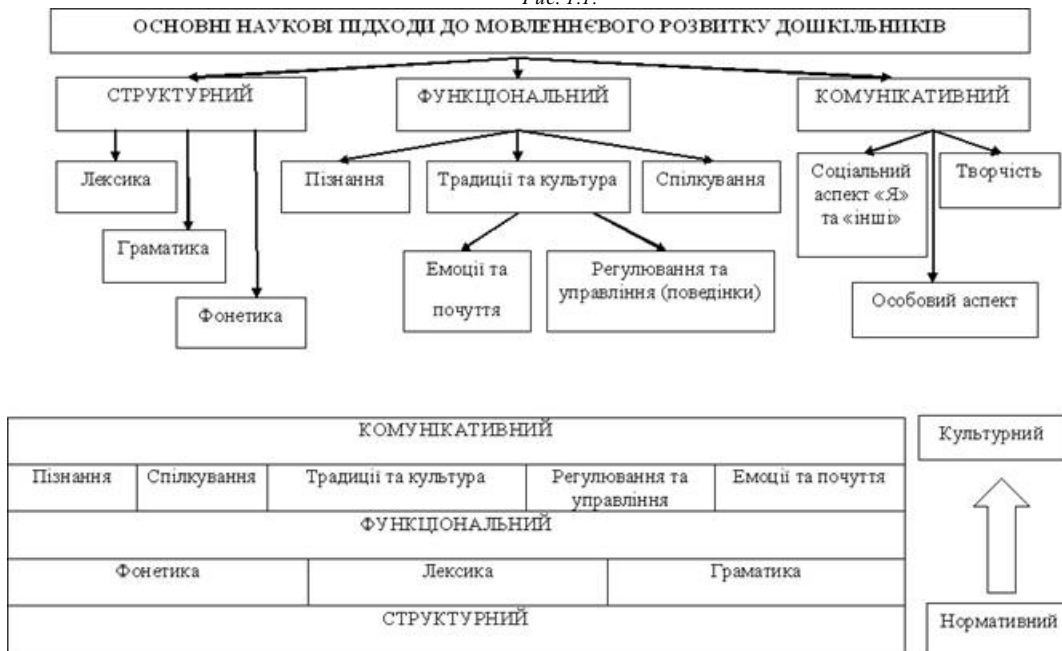

Рис. 1.2. Основні наукові підходи до мовленнєвого розвитку дошкільників

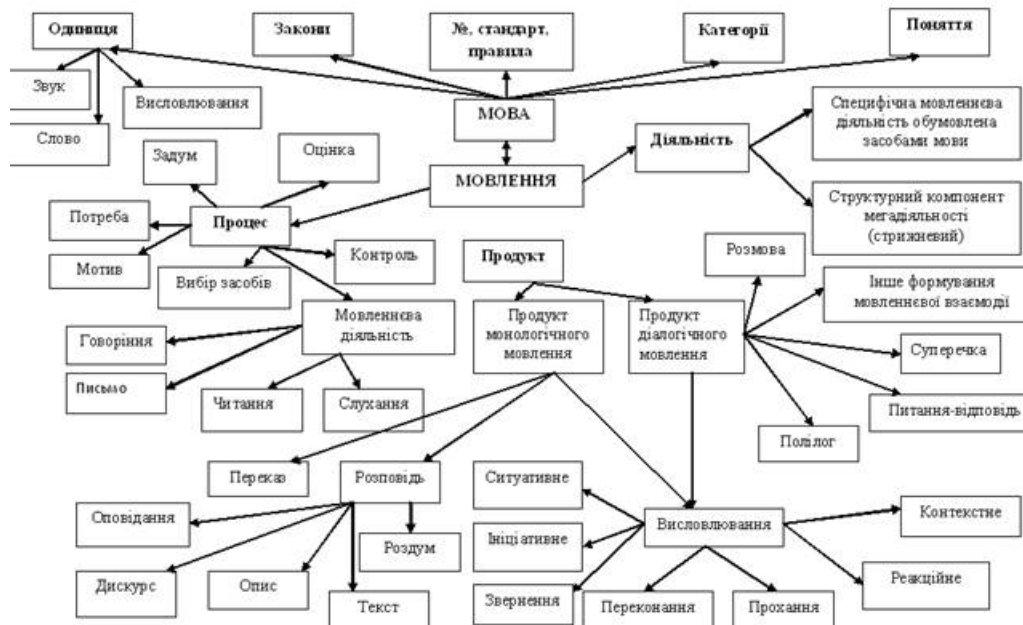

Рис. 1.3. Взаємозв'язок явищ мови та мовлення

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. – К.: "Вища школа", 2007. – 542с.
2. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – Т. IV. – Р. V. – М.: "Русский язык", 1982.
3. Сорочан Т.М. Науково-методичний супровід – нова концепція розвитку професіоналізму вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти / Т.М. Сорочан // Зб.: Наук.-методичний супровід модернізації початкової освіти. – Луганськ, 2002.

Подано до редакції 24.02.10

РЕЗЮМЕ

У статті подано аналіз навчально-методичного комплексу з курсу "Дошкільна лінгводидактика" для студентів факультетів "Дошкільне виховання".
Ключові слова: методично-мовленнєвий супровід, лінгводидактика, навчально-методичний комплекс, навігатор, модуль.

А.М. Богуш

МЕТОДИКО-РЕЧЕВОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

РЕЗЮМЕ

В статье представлено анализ учебно-методического комплекса по курсу "Дошкольная лингводидактика" для студентов факультетов "Дошкольное воспитание".

Ключевые слова: методико-речевое сопровождение, лингводидактика, учебно-методический комплекс, навігатор, модуль.

A.M. Bohush

METHODOICAL AND SPEECH ACCOMPANIMENT IN TRAINING FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL ESTABLISHMENTS

SUMMARY

The article analyzes a training and methodical complex of the course "Preschool Linguodidactics" for the students of the faculties "Preschool education".

Keywords: methodical and speech accompaniment, linguodidactics, a training and methodical complex, navigator, module.